

Miroslav J. Kmet^[1]

Univerzita Mateja Bela, Filozofická fakulta
Katedra histórie, Centrum pre výskum dejín a kultúry
dolnozemsých Slovákov
Banská Bystrica (Slovensko)

UDC 323.15:314.117(497.11)
316.72(=162.4)(497.113)
930.85(497.11:437.6)
Originálny vedecký článok
Priятý: 9.3.2026
Akceptovaný: 9.4.2026
doi: 10.5937/napredak7-65587

Srbsko-slovenské vzťahy v kontexte života slovenskej menšiny v novovzniknutom juhoslovanskom štáte po roku 1918

Abstrakt: Štúdia sa zaoberá vývojom srbsko-slovenských vzťahov po roku 1918 v kontexte života slovenskej menšiny v novovzniknutom štáte Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov. Východiskom skúmania je historická situácia po skončení 1. svetovej vojny, ktorá priniesla zásadné politické a spoločenské zmeny v strednej a juhovýchodnej Európe a vytvorila nové podmienky pre rozvoj medzinárodných vzťahov aj pre postavenie národnostných menšín. Pozornosť sa sústreďuje na slovenskú komunitu žijúcu najmä na území Vojvodiny, ktorá sa po roku 1918 ocitla v novom štátnom a politickom prostredí. Štúdia analyzuje jej spoločenský, kultúrny a inštitucionálny život, ako aj formy zachovávanía národnej identity prostredníctvom školstva, spolkového života, kultúrnych aktivít a náboženských inštitúcií. Zároveň poukazuje na úlohu slovenskej menšiny ako sprostredkovateľa kontaktov medzi juhoslovanským prostredím a československým štátom, predovšetkým vo vzťahu k Československu.

Cieľom štúdie bolo poukázať na význam slovenskej menšiny pri formovaní a rozvíjaní srbsko-slovenských vzťahov v medzivojnovom období. Na základe analýzy dobových prameňov a odbornej literatúry autor poukazuje na to, že slovenská komunita zohrávala dôležitú úlohu nielen pri zachovávaní vlastnej kultúrnej identity, ale aj ako most medzi dvoma politickými a kultúrnymi priestormi. Výsledky výskumu prispievajú k hlbšiemu poznaniu postavenia slovenskej menšiny v juhoslovanskom štáte a zároveň rozširujú poznatky o širšom kontexte srbsko-slovenských vzťahov v prvej polovici 20. storočia.

Kľúčové slová: slovenská menšina, Vojvodina, srbsko-slovenské vzťahy, medzivojnové obdobie, národnostné menšiny, Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov, Juhoašlávia

[1] miroslav.kmet@umb.sk, <https://orcid.org/0000-0003-4012-6890>

Úvod

Vznik nového štátneho usporiadania v strednej a juhovýchodnej Európe po skončení 1. svetovej vojny zásadne zmenil politickú mapu regiónu a vytvoril nové podmienky pre medzinárodné vzťahy aj pre postavenie národnostných menšín. Medzi novovzniknuté štáty patrilo aj Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov, ktoré sa stalo spoločným štátnym rámcom pre viaceré národy a etnické skupiny. Súčasne vznikla aj Československá republika, čím sa otvorila nová kapitola vo vzťahoch medzi Slováckmi a juhoslovanským prostredím. V tomto kontexte nadobudla osobitný význam prítomnosť slovenskej menšiny na území dnešného Srbska, ktorej korene siahajú do migračných procesov 18. a 19. storočia, najmä do oblasti Vojvodiny. Slovenská komunita v juhoslovanskom priestore predstavovala po roku 1918 významný most medzi dvoma novými štátnymi celkami. Jej kultúrne, jazykové a spoločenské aktivity sa stali nielen výrazom snahy o zachovanie vlastnej identity, ale aj faktorom, ktorý prispieval k rozvíjaniu politických, kultúrnych a hospodárskych kontaktov medzi Slováckmi a Srbmi. Vzájomné vzťahy sa pritom formovali na viacerých úrovniach – od diplomatických kontaktov medzi štátmi až po každodenný život slovenskej menšiny, ktorá zohrávala významnú úlohu v prenose ideí, kultúrnych hodnôt a spoločenských iniciatív.

Zámerom štúdie bola analýza srbsko-slovenských vzťahov v období po roku 1918 prostredníctvom perspektívy života slovenskej menšiny v novovzniknutom juhoslovanskom štáte. Pozornosť sa sústreďuje najmä na spoločenské a kultúrne aktivity slovenských komunít, ich vzťahy k štátnym inštitúciám a úlohu, ktorú zohrávali pri formovaní

kontaktov medzi Slovenskom (resp. československým prostredím) a juhoslovanským štátom. Skúmanie týchto procesov umožňuje lepšie pochopiť nielen postavenie slovenskej menšiny, ale aj širší kontext formovania vzájomných vzťahov medzi Srbmi a Slováckmi v medzivojnovom období. Štúdia vychádza z analýzy dobových tlačových prameňov, publikovaných archívnych materiálov a relevantnej historiografickej literatúry. Prostredníctvom týchto zdrojov sa usiluje poukázať na dynamiku vývoja srbsko-slovenských vzťahov a na význam slovenskej menšiny ako sprostredkovateľa kontaktov medzi dvoma kultúrnymi a politickými priestormi v období zásadných spoločenských premien po roku 1918.

Obyvateľstvo Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov od svojho vzniku tvorilo komplikovaný konglomerát viacerých národov a národností, ale aj konfesií. Politická situácia v štáte bola v prvých mesiacoch po jeho vyhlásení veľmi napätá. Vojna narušila hospodárske štruktúry, objavili sa problémy so zásobovaním obyvateľstva. Okrem národnostných problémov a robotníckych nepokojov sa objavili roľnícke hnutia požadujúce parceláciu veľkostatárskej pôdy (čo čiastočne riešila pozemková reforma). 28. júna 1921 bola prijatá tzv. Vidovdanská ústava, ktorá definovala štát ako parlamentnú monarchiu a uplatňovala princípy centralizmu a unitarizmu. Parlamentný systém bol výrazne obmedzený právomocami panovníka. V 20. rokoch charakterizovala vnútropolitické pomery nestabilita, časté striedanie vlád, vznik militantných nacionalistických organizácií. V zahraničnopolitickej oblasti sa ako významné ukázalo uzavretie spojeneckej zmluvy s Československom 14. augusta 1920, ktorá bola v nasledujúcom roku dotvorená na Malú dohodu aj s Rumunskom. Východisko z

politických kríz našla vládna elita v nastolení osobnej diktatúry kráľa Aleksandra I. v januári 1929 a 3. októbra bol kráľovským dekrétom názov štátu zmenený na Kráľovstvo Juhoslávia. Zmenilo sa aj administratívne členenie štátu rozdelením do deviatich bánovín, na čele ktorých stáli báni menovaní panovníkom. Väčšina slovenských lokalít sa ocitla v Dunajskej bánovine. „Nové rozdelenie bolo oveľa výhodnejšie pre Slovákov“ (Gubová Červená, 2015, s. 231), skončilo sa bezúčelné politické lavírovanie slovenských činovníkov medzi srbskou demokratickou a radikálnou stranou, naivná dôvera voči predstaviteľom srbských politických strán vyústila do sklamaní; nie je preto prekvapujúce, že práve v tomto období po roku 1929 sa úspešne konštituovala Matica slovenská v Juhoslávii a výraznejšie sa rozvinul kultúrny život Slovákov.

Začiatky súžitia v novo konštituovanom štáte

Súčasníčka udalostí Blanka Fábry analyzovala v roku 1919 aktuálne postavenie Slovákov na juhoslovanských územiach v porovnaní s príslušníkmi iných národov a národnostných menšín. Podľa nej Slováci nadšene vítali srbských vojakov a úradníkov, zatiaľ čo nový štát Chorváti prijali chladne, podobne Bunevci, medzi ktorými bolo údajne veľa stúpencov maďarskej štátnej idey. Upozornila však na to, že oduševnenie Slovákov sa začalo strácať potom, čo srbskí víťazi začali brať domácie na zodpovednosť za tragické udalosti rokov 1914 a 1915. Skutočné či domnelé krivdy voči Srbom viedli k vyhrážkam a násiliu voči Slovákom, ktorí sa síce bránili žalobami, ale napokon mnohí radšej predali

svoje majetky, hlavne v dedinách popri Sáve. Ako vysvetlenie Fábry uviedla, že nesúladi, vlastne akási tichá, ale hlboká nevraživosť Srbov proti Slovákom jestvovala už preto, lebo obyvatelia slovenských osád čím viac skupovali pozemky, ktoré predtým patrili Srbom. Podľa autorky: „Srb rád žije pohodlne, rád sa zabáva, nejeden srbský gazda premárnil celý svoj majetok, ktorý potom prišiel do rúk Slovákov, nemajúcemu iného ako dve ruky a schopnosť i vôľu k práci.“ Vraj len neskôr začali Srbi a Chorváti uznávať dobrý príklad slovenských hospodárov, keď napríklad sami užívali prospech z pestovania chmeľu, najmä v Báčke. Konštatovala, že slovenskí osadníci v Juhoslávii sú už tretie a neraz i štvrté pokolenie prisťahovalcov zo Slovenska, ľudia, ktorí sa úplne aklimatizovali a zvelaďovali svoje majetky (Fábry, 1919, s. 4). V tejto výpovedi sú zreteľné dva etnické stereotypy: Srbi sú oproti pracovitejším Slovákom ľahkovážnejší, navyše Slováci sú lepšie ekonomicky či podnikateľsky uvažujúci hospodári.

Na druhej strane Fábry pripomenula, že Srbi mimoriadne trpeli v roku 1914 a viacerí Slováci spolu s Chorvátmi tvrdo vystupovali proti pravoslávne mu obyvateľstvu počas vojny, napr. v radoch domobrany, žandárstva či polície. Po vojne sa stali prípady, že domáci Srbi upozorňovali srbské orgány, ktoré prišli zo „starého kráľovstva“, na tých, ktorí im spálili zástavu, znesvätili domové ikony, skutočne alebo iba domnele udali srbských susedov do internácie či siahli na majetok prenasledovaných a utečencov a pod. Napríklad na Vianoce 1918 museli utiecť pred rozhorčenými srbskými susedmi slovenskí osadníci z Ašane, Dobanoviec a iných osád blízko Sávy. Fábry tiež písala o odchode inteligencie, zväčša pochádzajúcej z Horniakov – na Slovensko, avšak: „Každý dolnozemský roľník, nespokojný, že Srbi

skutočne neraz veľmi dôrazne prejavujú žiadosť mať vo svojich rukách hegemoniu Juhoslávie, predsa nepomýšľa na presídlenie. (...) *Zem je pre dolnozemskeho roľníka neodolateľný magnet*“ (Fábry, 1919, s. 4). Obraz silného puta medzi dolnozemským hospodárom a pôdou (zemou) je charakteristický a spomínaný u mnohých autorov.

Národné noviny, tlačový orgán Slovenskej národnej strany na Slovensku, priniesli správu o postupnej reorganizácii Slovenskej národnej strany v Kráľovstve SHS. Podľa autora nemalo byť cieľom „nejaké straníctvo“, ale pomoc pri budovaní demokratického štátu a pokračovať pritom v úsilí zachovať „svoj národný ráz“, pestovať národnú kultúru, zastávať a presadzovať „špeciálne národné záujmy“ Slovákov (Fábry, 1919, s. 4). V neskorších rokoch sa Slováci zúčastňovali politického života prostredníctvom srbských a chorvátskych strán (*Národné noviny*, 1919, s. 3). V cirkevnom periodiku *Stráž na Sione* publikoval správy zo svojho cirkevného zboru anonymný autor z obce Boľovce (Boljevci). Pritom v úvode kreoval charakteristický obraz zbavenia sa „jarma“ maďarizácie ako uhorského dedičstva, ktorý ostal typickým po celé medzivojnové obdobie (v kontexte vytvorenia novej organizácie a vedenia evanjelickej cirkvi na Slovensku): „Vymanená je konečne cirkev naša spod skazonosného vplyvu maďarského šovinizmu a my, v slobodnej Jugoslávii žijúci, s oduševnením vítame a pozdravujeme všeobecnu dôverou na čelo vám postavených cirkevných vodcov“ (*Stráž na Sione*, 1919, s. 22). V kontraste k tomuto obrazu stojí pomyselné „triedenie duchov“, kedy sa mnohí, predtým „vlastivní“ duchovní museli prispôbiť novým pomerom bez maďarizačných tlakov. Niektorým to trvalo dlhšie, iní (oportunisti) sa so zmenami vyrovnali ľahšie, niekolkí sa radšej

vystažovali do Maďarska. Takým bol napr. Koloman Kiss, rodák zo slovenskej komunity v Malom Kereši (Kiskőrös), ktorý bol 33 rokov evanjelickým farárom v Slovenskom Aradáči (Szeberényi, 1934, s. 17-18).

28. október 1919 (Deň vyhlásenia ČSR) oslávili Slováci v Novom Sade ako ročné výročie „oslobodenia česko-slovenského národa“ (*Národné noviny*, 1919, s. 3). Oslavy česko-slovenskej štátnosti sa potom konali každý rok. Veľkú rolu pri upevňovaní československej orientácie zohralo sokolské hnutie, populárne i v Juhoslávii. Jan Auerhan citoval slová z časopisu *Svit*, vydávaného v Petrovci Spolkom československých akademikov: „Stotridsaťtisíc duší nás je tu stále usadených, ktorí tvoríme československý juh“ (Auerhan, 1924, s. 148). Od začiatku Slováci v Juhoslávii evidentne prijali ideu československej jednoty, a to nielen v rovine štátnosti, ale aj v rovine národnej identity (čo sa však v 30-tych rokoch začalo meniť). V závere medzivojnového obdobia vyjadrili juhoslovanskí Slováci svoj názor na vyhlásenie autonómie „Slovenskej krajiny“ 6. októbra 1938 v Žiline, ku ktorej došlo v dôsledku mimoriadne vážneho medzinárodného zásahu do pomerov v strednej Európe. Redakcia *Národnej jednoty* pripomenula zásluhy Čechov na kultúrnom rozkvetu Slovenska v ČSR a ďalej uviedla: „Na autonómii Slovenska v rámci Československej republiky môžeme sa dívať sympaticky, objektívne a považovať ju za dejinnú nevyhnutnosť. Slovenský národ, slovenská reč, slovenská duchovná a kultúrna osobitosť je skutočnosťou a z nej celkom logicky vyplýva i slovenská autonómnosť. Slovensko začína žiť svojím životom, bude si riadiť samé svoje osudy a vytvorí sa z tohto nového štátneho zriadenia úprimný, srdečný a ozaj bratský pomer medzi Čechmi a Slovákmí“ (*Zahraniční Slováci*, 1938, s. 7).

Realita spoločensko-kultúrneho, hospodárskeho a každodenného života slovenskej menšiny v juhoslovanskom štáte

Napriek istým problémom v zlomovom období rokov 1918 – 1919 mala slovenská menšina v nových pomeroch vo všeobecnosti pomerne dobré postavenie, ktoré vyplývalo z historických skúseností spolupráce s väčšinovými Srbmi aj z medzištátnych dohôd. Nastal nebývalý rozvoj slovenských kultúrnych snažení, vydávania tlače, kníh, budovania školstva, organizovania spolkového života a kultúrnych ustanovizní. Vojvodinskí Slováci si ako jediní z dolnozemských Slovákov v okolitých štátoch mohli v medzivojnovom období zriadiť vlastnú slovenskú strednú školu. Slovenské gymnázium v Petrovci vzniklo ako súkromná škola 1. októbra 1919 a 27. augusta 1920 bolo zoštátnené. V prvých rokoch išlo o postavenie osobitnej budovy (1922 – 1923), materiálne a finančné zabezpečenie, konštituovanie profesorského zboru, príchod hosťujúcich učiteľov z Československa, dodanie učebníc a kníh zo Slovenska, uznanie práva verejnosti u školských vrchností (Benková, 2009, s. 29). V 20. rokoch sa rozvinula pozoruhodná činnosť študentov a profesorov – usporadúvali sa slávnosti, sadenie líp, divadelné predstavenia, roku 1925 vznikol Žiacky samovzdelávací krúžok Sládkovič, ďalej sa rozširovali knižnice a kabinetné zbierky. Na prelome 20. a 30. rokov však hospodárska kríza a nastolenie diktatúry zasiahli do činnosti školy. Na gymnázium sa zvýšil počet srbských profesorov i študentov, rôznymi zásahmi sa obmedzovali študentské záujmové aktivity. Po roku 1932 sa ale podarilo obnoviť rolu gymná-

zia ako inštitúcie vojvodinských Slovákov, ako aj pozitívnu spoluprácu s juhoslovanskou administratívou (Boldocký, 2009, s. 29; Sirácky, 1980, s. 172-173). Okrem petrovského gymnázia sa v rokoch 1918 – 1922 uskutočnil pokus o založenie súkromného reálneho gymnázia v Starej Pazove, avšak pre finančné a personálne problémy tento projekt skončil neúspešne.

Politické nedorozumenia a spory okolo volieb v Kráľovstve SHS v roku 1920 viedli k tomu, že veľký počet slovenských voličov hlasoval za komunistov, čo údajne vzbudilo nevôľu u predstaviteľov dominantných srbských strán. Realita povojnového života priniesla trpkosť do interetnických vzťahov. „Po voľbách Slováci boli považovaní za živel protištátny. Obviňovali ich z komunizmu a ich práv viacej nerešpektovali. Do škôl, do úradov sa zavádzala srbská reč; márne boli prosby na ministerstvá; ani na úradné aktá nedostávali odpovede. Slovenským inteligentom bol život všemožne strpčovaný. Učitelia museli skladať nostrifikačné skúšky a slovenských úradníkov (notárov) jednoducho preložili“ (Sirácky, 1923, s. 4). S. Leitmann v tejto súvislosti napísal: „Slováci už v predvojrovej dobe statočne bojovali za slovanskú ideu so Srbmi, ba v rovnom počte podstúpili rôzne utrpenia pre svoju slovanskosť. Boli prenasledovaní, štvaní, žalárovaní – a to len preto, lebo verejne vystupovali po boku Srbov. – Je len prirodzené, že keď nadišla doba sladkého oslobodenia, Slováci prví z vojvodinských obyvateľov slávnostne prehlásili svoje pripojenie sa k trojjedinému národu Srbov, Chorvátov a Slovincov v rámci Južoslávie. Avšak po opojných dňoch radostného zmŕtvychvstania čoskoro sa ujal panstva prekliaty šovinizmus a Srbi začali vystupovať ako panujúca trieda, neberúc do ohľadu ani smutno-slávne dni spoločného utrpenia,

Budova gymnázia, Báčsky Petrovec, prvá polovica 20. storočia

Foto: Múzeum vojvodinských Slovákov

ani tú nezlomnú oddanosť slovenského ľudu, ktorou sa tak pridržal a pridrža dnešného štátneho útvaru.“ (Leitmann, 1923, s. 126). I podľa Andreja Siráckeho bol vzájomný vzťah Slovákov a Srbov v tom čase dosť napätý (Sirácky, 1924, s. 6).

Politickým reprezentantom vojvodinských Slovákov bola Slovenská národná strana. Jej činnosť však v politickom systéme Kráľovstva SHS bola neefektívna. Miestne odbory strany v Petrovci, Hložanoch a Kulpíne sa preto v roku 1927 dohodli na vypracovaní nového programu. Dňa 3. apríla sa

v Petrovci uskutočnil Kongres Slovenskej národnej strany, na ktorom predseda strany Dr. Ľudovít Mičátek predniesol návrh, aby sa strana zmenila na nepolitickú organizáciu. Väčšina účastníkov to odmietla, načo Dr. Mičátek kongres opustil. Delegáti potom odsúhlasili reorganizáciu strany, modifikovaný program, ako aj jej premenovanie na Slovenskú národnú roľnícku stranu. V programe popri národnej myšlienke bol zdôraznený agrárny princíp. Celé znenie návrhu programu publikovala Gabriela Gubová Červená.

Slovenská národná roľnícka strana zahrnula medzi jednotlivé body svojho programu – v oblasti školstva: zabezpečenie výučby v slovenčine v prvých štyroch triedach a v ďalších tiež okrem tzv. nacionálnych predmetov, starostlivosť o osemtriedne slovenské štátne gymnázium v Petrovci, slovenské vyučovanie na učiteľskej prípravke, personálne zabezpečenie slovenských škôl (vrátane hostujúcich učiteľov z Československa); – v hospodárskej oblasti: povznesenie roľníckeho, remeselníckeho a iných „stavov“, požiadavku lacného úveru, zabezpečenie práce pre robotníctvo a chudobu, spravodlivé uskutočňovanie pozemkovej reformy, podporu hospodárskeho družstevníctva, spravodlivé zdaňovanie atď.; – v občianskoprávnej oblasti: požiadavku úplnej občianskej rovnoprávnosti, občiansku samosprávu, slobodné voľby, zjednodušenie štátnej správy, lacné a efektívne súdnictvo, starostlivosť o sociálne postihnutých občanov. (Gubová Červená, 2015, s. 281-306).

Na kongrese v júli 1927 bol zvolený za predsedu strany Dr. Jozef Haško, advokát z Nového Sadu. Vo voľbách v septembri toho roku uzavrela Slovenská národná roľnícka strana so srbskou Radikálnou stranou dohodu, ktorá jej priniesla jedného poslanca – Andreja Labátha z Petrovca. Dr. Mičátek kandidoval za Demokratickú stranu Ljubomira Davidovića, ktorej tlačový orgán ostro napadol predstaviteľov slovenskej strany. Celkovo však slovenské politické aktivity možno charakterizovať ako nevýrazné a roztrieštené pre spory medzi vedúcimi osobnosťami komunity. Medzi mnohými voľbami nastal skôr posun na ľavicu politického spektra. Činnosť strany zanikla po zavedení kráľovej diktatúry.

V novembri 1929 si slovenskí aktivisti zriadili Poradný výbor Slovákov Dunajskej bánoviny so sídlom v Novom Sade, ktorého predsedom sa stal

Dr. Ján Bulík. Výbor sa usiloval presadzovať národnokultúrne požiadavky vojvodinských Slovákov a rozvíjať spoluprácu so štátnymi či srbskými kultúrnymi inštitúciami. Zaslúžil sa napr. o založenie Matice slovenskej v Južoslávii (1932). Ján V. Ormis zhodnotil postavenie slovenskej menšiny v medzivojnovnej Južoslávii tak, že keby sme chceli stručne a jednako spravodlivo charakterizovať položenie Slovákov v Južoslávii, najlepšie to urobíme slovami „sú v priateľskej cudzine“. Vyučovanie sa nerealizuje len v slovenskom jazyku, politicky im nikto nevychádza v ústrety, ale kultúrne sa môžu slobodne rozvíjať, „čo veľmi mnoho znamená“ (Ormis, 1935, s. 72).

Andrej Sirácky, rodák z Petrovca a vtedy 23-ročný študent Karlovej univerzity v Prahe, cieľavedome prinášal podstatné informácie o juhoslovanských Slovákoch. V kriticko-analytickom článku z roku 1923 uviedol viacero pozoruhodných údajov. V kultúrno-osvetovom ohľade konštatoval pocit neistoty medzi slovenskými činiteľmi, čo vyplývalo z dobových pomerov: „Drobná národná práca síce napreduje, ale stredisko sa nejakou stráca a mysle našich predstaviteľov opanúva nervozita. Na jednej strane sľubný rozvoj budúcnosti: Sokolstvo, zakladanie gymnázia, časopisy, spolky vzdelávacie, divadlá; na druhej strane ale: vytískanie materinskej reči zo škôl, odstraňovanie slovenských učiteľov a notárov, rozdiel medzi Slovákom a Srbom (pri realizácii pozemkovej reformy). Odstránenie týchto krívd – vlastne straníckej netaktnosti – očakávať sa môže už len od nového parlamentu“ (Sirácky, 1923, s. 1). Po páde maďarskej supremacie mnohí Slováci idealisticky očakávali, že spolupráca s „bratmi“ Srbmi bude vynikajúca, nevyhnutne však muselo prísť i sklamanie, keďže Slováci zostali minoritou a Srbi sa stali majoritou.

Väčšina Slovákov na Dolnej zemi mala tradičné živobytie v sektore poľnohospodárstva; remeselníci-živnostníci, podnikatelia, úradníci a iné profesie tvorili v slovenských komunitách len nepočetnú vrstvu. Prirodzene to vyplývalo zo skutočnosti, že Slováci sa v dolnozemskej prostredí zväčša dostali „...na nižšie zeme, okolie, (...) kde sa nachádza viac ornej pôdy, pluhom, motykou neobrobenej“ (*Z hospodárskeho života*, 1922, s. 11). Andrej Sirácky tiež poskytol obraz úrodnej dolnozemskej roviny: „Naším chotárom môžeš ísť hodiny a hodiny a nikde nenájdeš žiadny vršok – iba v diaľke, od nás 10-15 km modrajú sa nízke svahy Fruškej Gory“ (Sirácky, 1927, s. 49). Hodnotil aj „azda až príliš zvláštne a silné postavenie nášho človeka k pôde, k zemi“. A to zjavne považoval za negatívum, pretože vraj táto závislosť na pôde, na majetku robí dolnozemskeho roľníka málo idealistickým, takmer bez vyšších duševných ambícií.

Charakteristickou vlastnosťou Dolnozemsčanov uvádzanou v tlači a literatúre bola pracovitosť. U Nemcov Slováci oceňovali jednak efektivitu práce v poľnohospodárstve, ale aj v remeslách a ich snahy po vzdelaní. Iný autor upozornil na istú (voči komunite) nepriaznivú súvislosť s pracovitosťou Slovákov: „Dobre známou slovenskou pracovitosťou sa šíria po celom Srieme, zakladajú samostatné osady (Boľovce, Binguľa), odkupujú majetky, salaše a onedlho nebude takej osady v Srieme, kde by sme nenašli Slováka. Avšak, pre slovenskú národnú vec je to strata; Slováci sa – pomaly síce, ale neodvratne – asimilujú“ (Sirácky, 1923, s. 3). Mnohé slovenské rodiny sa presvedčili, že fyzická práca ich samotných už nestačí na obrábanie pozemkov. Ako napísal autor textu: „Čistý zisk ukladá juhoslovanský Slováč do pozemkov, to jest kupuje od susedných

Nemcov a Srbov pôdu, vzmáha sa materiálne. Malo to i politické a kultúrne dôsledky. Stával sa zámožnejším, a tým politicky nezávislejším. Jednotlivci majúc väčšie množstvo chmeľu, predplácajú si noviny, aby sa informovali o tržnej cene chmeľu, pri tom si všímajú i vlastné politické polozenie. Niektorí navštvia väčšie trhy, nadobudnú širší rozhľad, oboznámia sa s pokročilejším hospodárskym životom“ (*Naše zahraničí*, 1922, s. 13-14). Problém hospodárenia však predstavovali parcely roztrúsené po chotároch obcí, preto boli veľké očakávania v prospech komasácie a pozemkovej reformy. V porovnaní s inými národnosťami autor konštatoval, že stav sociálneho rozvrstvenia nebol pre Slovákov priaznivý, až 45 % Slovákov malo vo vlastníctve pozemky len s rozlohou do 3 katastrálnych jutár, 35 % s majetkami 3 – 10 jutár, 15 % s rozlohou 10 – 50 a zvyšok asi 5 % vlastnilo viac ako 50 jutár. Statkárov s pozemkami nad 500 jutár Slováci nemali. Preto sa veľké nádeje upierali na ohlásenú pozemkovú reformu, uprednostňovaní však boli srbskí osadníci (často z Bosny, Kosova či Čiernej Hory) a zvlášť na úkor „neslovanských národností“ (*Naše zahraničí*, 1927, s. 6).

Situáciu slovenských spoločenstiev komplikovala srbská politická prax, totiž všetko v regióne vtedy podliehalo dominantnej radikálnej strane (napriek názvu zastávala konzervatívne postoje s výrazne nacionálnym charakterom) – a tá presadzovala svojich zástupcov do úradov (*Pelikán*, 2019, s. 309). Napr. v Petrovci pôsobil notár Lamoš, bývalý československý legionár (a člen Slovenskej národnej strany), ktorého však zrazu preložili do Maďarmi obývanej obce pri hraniciach a na jeho miesto prišiel iný notár, predtým maďarského zmysľania – ale v nových časoch „prvotriedny“ Srb a člen radikálnej

strany, ktorý odmietal riešiť problémy stránok inak než v srbčine („hľa jedna krivda, ktorá do krvi urazila Slovákov“) (Leitmann, 1923, s. 127). Z ďalších príkladov neľahkého postavenia slovenských komunit: V Binguli bola slovenská škola (založená pred 60 rokmi) zlúčená so srbskou školou, čo školská rada odôvodnila tým, žeby sa medzi srbskou a slovenskou mládežou lepšie pestovala vzájomná láska a svornosť (*Nový útok*, 1922, s. 131). Na druhej strane predseda vlády Nikola Pašić prijal deputáciu Slovákov v záležitosti memoranda s ich požiadavkami vlúdne a zdôraznil, že Slovákov považuje za bratský národ, ktorému v Kráľovstve SHS prináležia tie isté práva ako všetkým ostatným Slovanom v Južoslávii (*Naše zahraničí*, 1922, s. 138). Oficiálna línia vlády a konkrétna politická prax v lokalitách sa evidentne líšili.

Podľa českého právnika Jana Auerhana, pracovníka a neskôr predsedu Československého ústavu zahraničného, sa Slováci ihneď po prevrate domnievali, že budú pokračovať dobré priateľské vzťahy, ktoré medzi Srbmi a Slovákmí v Báčke jestvovali počas maďarskej vlády. Spoliehali sa pritom hlavne na priateľské osobné styky s predákmi srbského ľudu. Avšak niektorí z nich medzičasom zomreli, iní odišli či presťahovali sa do ďalších regiónov a miest – a na všetky významnejšie miesta v Báčke sa dostali ľudia, ktorí buď Slovákov nepoznali, alebo ktorí za maďarské vlády zastávali maďarskú štátnu ideu a v dôsledku toho k Slovákom necítili priateľstvo, ale skôr nedôveru. Preto títo ľudia znepokojovali Slovákov rôznymi spôsobmi administratívneho šikanovania. Napríklad prepúšťali alebo bez príčiny premiestňovali slovenských úradníkov, penzionovali učiteľov, z vedúcich miest odstraňovali slovenských učiteľov a nahradzovali ich srbskými, nariaďovali, že všetky verejné nápisy

a vyhlášky musia byť iba v srbčine a že súkromné nápisy musia mať aj srbské znenie, a to na prvom mieste atď. Najcitlivejším, najmä pre sociálne slabšiu časť slovenskej populácie, bolo jej odsúvanie pri uskutočňovaní pozemkovej reformy, čo sa týkalo životných záujmov slovenských roľníkov (Auerhan, 1924, s. 148). Ďalej charakterizoval pozadie tejto situácie v kontexte srbskej politickej reality: „Ak chceme porozumieť tejto nepriazni dnešných vedúcich srbských miestnych činiteľov v Báčke voči tamojším Slovákom, musíme si uvedomiť veľký, skutočne nezdravý význam politického straníctva v Kráľovstve SHS, kde sa všetko posudzuje z hľadiska straníckej príslušnosti“ (Auerhan, 1924, s. 148). V tom čase Slováci sa sami aktivizovali vo vlastnej strane, ale bez akéhokoľvek úspechu – na rozdiel od Rumunov, Nemcov či Turkov, ktorí si zvolili vlastných poslancov. Srbi údajne uprednostňovali, ak príslušníci menšín sa politicky organizovali cez „juhoslovanské“ strany. Neistota Slovákov v prvých rokoch juhoslovanského štátu (v niekoľkých prípadoch i násilie zo strany srbských susedov) viedla k nápadu presídliť sa do Československa, napokon však išlo iba o niekoľko desiatok ľudí.

Ladislav Zgúth konštatoval, že napriek ubezpečovaniu o bratstve Srbov a Slovákov sa slovenskí občania stretávali s príkormi. Napr. uviedol príklad, keď srbská učiteľka bránila v škole slovenským deťom hovoriť po slovensky, či protest srbského majora pri skladaní prísahy brancov v Báčskom Petrovci proti slovenskému prejavu evanjelického kňaza. Uviedol tiež, že Slovákom je Srbmi často nrzývsný pejoratívnymi maďarským označením Tót. Ak sa Slovákom sťažuje na nejakú krivdu, vraj sa mu dostane odpoveď: „Odíď do Tótska“. Zgúth rozhodne tvrdil, že československí legionári

Maturanti Štátneho gymnázia v Petrovci, Báčsky Petrovec, 1929.

Foto: Múzeum vojvodinských Slovákov

bojovali aj za srbskú slobodu, že aj Masaryk, Beneš a Štefánik pomáhali stavať základy zjednotenej Juhoslávie, že 44 Slovákov popravených v Kragujevci na rozkaz rakúsko-uhorského velenia patrí medzi spoločné obete oboch národov počas 1. svetovej vojny (Zgúth, 1924, s. 153). Inak pietne miesto v Kragujevci (región Šumadija), kde bol v roku 1925 slávnostne odhalený pomník, sa stalo dôležitým symbolom československo-juhoslovenských vzťahov.

Na druhej strane mali vraj srbskí susedia napr. v Bajši priaznivý vplyv na Slovákov, aby nepodľahli maďarskej asimilácii, čo sa často dialo v zmieša-

ných manželstvách (Hříbek, 1931, s. 72). Iný autor napísal, že macedónski Slovania bsadili úrodné vojvodinské veľkostatky v čase pozemkovej reformy a nasledovne chudobní vojvodinskí Slováci dostali pokyn od srbskej vlády, aby sa usadili na neúrodných pozemkoch a nezdravých krajoch v južnom Srbsku. Podľa jeho mienky týmto činom zabila srbská vláda dve muchy: odtrhla od veľkej rodiny Slovákov niekoľko členov a zároveň aspoň na oko vyhovel požiadavkám svojich občanov, tiež Slovanov, ale nie Srbov (Leitmann, 1925, s. 14). Krátkodobé a málopočetné slovenské osídlenie v Kosove zaniklo jednak v dôsledku nepriaznivých

pôdno-klimatických a dopravných podmienok, ale aj kvôli nevraživosti okolitého albánskeho obyvateľstva, medzi ktoré ho srbské úrady umiestnili.

V roku 1922 Československý zväz v Kráľovstve SHS pripravil memorandum, v ktorom okrem iného žiadal, aby sa v ľudových školách vyučovalo v prvých troch ročníkoch v „československom jazyku“ a až od 4. ročníka sa začal vyučovať štátny jazyk, ďalej, aby sa zriadili ďalšie menšinové školy a aby sa na učiteľských ústavoch v Sombore, Novom Sade a Osijeku zriadili katedry „československého“ jazyka a literatúry, dejepisu, cirkevného spevu a hudby (*Naše zahraničí*, 1922, s. 132). Memorandá a požiadavky však narážali na politickú prax upevňovania srbskej idey v juhoslovanskom štáte. Miestami tlač prinášala pozitívne správy pre menšinové školstvo – ako v súvislosti s návštevou ministra Dragutina Pečića v Báčskom Petrovci, ktorý namiesto sľúbil riešiť problémy slovenského obyvateľstva. „Minister poďakoval za vrelé privítanie, prehlásil, že slovenský národ môže právom žiadať od štátu všetko, čo mu náleží, teda aj slovenskú školu a sľúbil, že v najbližšej korunnej rade bude tlmočiť žiadosť obyvateľov Petrovca za znovuočtovenie 7. ročníka gymnázia. Ubezpečil, že žiadosť bude vybavená priaznivo“ (*Naše zahraničí*, 1925, s. 201).

Značnú krivdu pociťovali i predstavitelia slovenských zborov evanjelickej cirkvi, hlavne v súvislosti s poštátnením cirkevných škôl, odobrati cirkevných budov a pozemkov, prepúšťaním slovenských učiteľov, stratou kontroly nad náboženskou výchovou detí (Zgúth, 1927, s. 2). V roku 1924 trpeli školy pre slovenských žiakov značným nedostatkom slovenských učiteľov, ktorých na mnohých miestach nahrádzali srbskí učitelia. Školy mali srbsko-slovenský charakter umocnený nariadením, ktoré sta-

novovalo, že v 1. ročníku z 22 vyučovacích hodín týždenne 4 majú byť venované srbčine, v 2. roč. z 24 hodín 6, v 3. roč. z 28 hodín tiež 6, v 4. – 6. roč. z 28 hodín po 10 hodinách (2 hod. čítanie, 2 písanie, 2 konverzácia, 2 zemepis, 2 dejepis). Okrem toho na hodinách spevu sa mali cvičiť aj srbské piesne. Treba tiež spomenúť, že deti sa vtedy museli učiť až 3 – 4 písomné sústavy (vrátane tradičného švabachu na náboženskej výchove). Kým srbskí učitelia vykonávali svoje povolanie bez prekážok, „menšinoví“ učitelia sa museli podrobiť skúškam zo štátneho jazyka a preukázať, že by v prípade potreby vedeli vyučovať i v štátnom jazyku. Navyše miesta inšpektorov zastávali výlučne Srbi, dôsledne kontrolujúci plnenie nariadení (Auerhan, 1924, s. 150). Dokonca aj pri učiteľoch-Slovákoch existovali „také veľké požiadavky v ovládaní štátnej reči a nacionálnych predmetov, že na vyučovanie materčiny nezostane času; o znalosť materčiny dozorné orgány sa nestarajú...“ – a tak „nie je ani cítenia slovenského a českého, ale na mnohých miestach ani slovanského“ (Klátik, 1925, s. 10).

Učebnice používané v národnostných školách boli prakticky doslovnými prekladmi srbských učebníc. Napr. *Čítanka* pre 3. a 4. triedu slovenských škôl obsahovala iba články zo srbskej histórie a zemepisu Kráľovstva SHS, ale nič zo Slovenska alebo jeho dejín. „Iba slovenský jazyk, ktorým je čítanka písaná, názov čítanky a hymna „Hej, Slováci“ prezrádza, že čítanka je určená pre slovenské školy. Takto však učebnice pre menšinové školy nemajú vyzerat“ (Auerhan, 1924, s. 151). Ďalším osobitým problémom bolo, že menšinové školy mohli navštevovať iba žiaci evidentne prináležiaci k menšine, a to predovšetkým svojim menom. Napr. deti slovenských rodičov s nemeckými priezviskami

boli nútene zaradované do srbských škôl (prípady doložené i z Báčskeho Petrovca).

Podľa Karola Lilgeho sa stav ľudových škôl stal nezdravým, závislým na momentálnych politických rozhodnutiach, a preto 18. decembra 1927 bol zorganizovaný v Kysáči zjazd českých a slovenských učiteľov, národných pracovníkov, delegátov kultúrnych spolkov a slovenskej evanjelickej cirkvi s hlavným cieľom nájsť spôsoby k zlepšeniu pomerov v školách. Aj vďaka tomuto snaženiu vydalo ministerstvo osvety nariadenie (č. 7271-98), podľa ktorého v 1. – 2. ročníku sa malo vyučovať výlučne po česky či po slovensky, vo vyšších ročníkoch (3. – 6.) „nacionálne predmety“ (srbochorvátsky jazyk, zemepis, dejepis) sa mali vyučovať v štátnom jazyku, ostatné predmety v materinskom jazyku (z 26 hod. išlo o 19 hod.). Vo vyšších ročníkoch sa mal učiť i československý dejepis v materčine. V opakovacej škole sa predtým vyučovalo iba v štátnom jazyku, po novom sa v materinskom jazyku vyučovali: slovenský/český jazyk, matematika, hospodárstvo, ostatné predmety v štátnom jazyku (Lilge, 1928, s. 8-9).

Slovenskí predstavitelia sa pokúšali nadviazať spoluprácu v záujme presadzovania národných požiadaviek svojej komunity. Preto Slovenská národná strana uzavrela predvolebnú dohodu s Národnou radikálnou stranou. Dohoda bola schválená na zhromaždení strany 29. decembra 1924. V dohode srbská strana akceptovala nasledujúce podmienky: 1. Národná radikálna strana bude podporovať Slovákov na cirkevnom poli. 2. V lokalitách, kde žijú Slováci spolu so Srbmi, resp. s Chorvátmi a Slovincami, dostanú svoje zastúpenie v obecnom, okresnom a župnom zastupiteľstve. V Novom Sade dostanú Slováci dvoch svojich zástupcov v mestskom zastupiteľstve. 3. Slováci postavlia do volieb

dvoch kandidátov-náhradníkov. 4. Kde majú Slováci dostatočný počet žiakov, tam sa otvoria slovenské oddelenia. Výučba srbského jazyka sa začne až v 3. ročníku obecných škôl. V slovenských školách budú učiť slovenskí učitelia. 5. V slovenských obciach budú mať pri obsadzovaní úradníckych miest prednosť na to spôsobilí Slováci. 6. Pri pridelení pôdy budú Slováci rovnoprávni so Srbmi, Chorvátmi a Slovincami (*Slovenský týždenník*, 1925, s. 1). Slovenská národná strana vybrala za kandidáta-náhradníka v meste Nový Sad a za Novosadský okres Andreja Labátha a za Banát Samuela Širku. Uvedení dvaja kandidáti napokon neboli zvolení, ale strana dúfala, že radikálna strana bude „morálne nútená aspoň čiastočne dodržať svoje záväzky“ (*Naše zahraničí*, 1925, s. 57). Z danej formulácie je jasné, že medzi slovenskou a srbskou politickou reprezentáciou nešlo o rovnoprávne postavenie.

Orientáciu na radikálnu stranu možno hodnotiť ako pragmatický (ale aj oportunistický) postoj, keďže mala dominantný vplyv v srbskom prostredí. Inak v tomto období vládlo v štáte veľké politické napätie medzi Srbmi a Chorvátmi (i vnútri ich táborov), neraz sa prejavilo i excesmi v podobe fyzického násillia (Pelikán, 2019, s. 322). Politickú situáciu navyše komplikoval odpor väčšinovej srbskej spoločnosti voči radikálnej ľavici – komunistom. Pragmatické zameranie sa na spoluprácu s dominantnou stranou ocenil i známy slovenský činiteľ a finančník Ivan Grúnik, podľa ktorého „nastúpila politika praktická, reálna, tamojším Slovákom v dnešných pomeroch jedine zodpovedajúca a prospešná“ a vraj „väčšina srbskej verejnosti začína inak hľadieť na Slovákov a nevidí v nich už protištátny alebo rozvratný živel, ale lojalny a štátotvorný“. Podľa Grúnika Slováci „musia sa

vždy pridržať smeru väčšiny bratov Srbov, ktorí ich obklopujú“. Dodal tiež, že hoci Slováci ani pri posledných voľbách nezískali svojho poslanca do parlamentu, predsa tak v Báčke, ako aj v Banátoch boli zvolení na nimi podporovaných listinách veľkí priatelia Slovákov, ktorí sú tiež garanciou, že na slovenské veci sa nezabudne.“ Po niekoľkých rokoch sa teda slovenská inteligencia najmä kvôli problému v školstve rozhodla pre racionálnu politiku v spolupráci s vládou a hľadania vzájomných ústupkov a kompromisov.

Slovenská národná strana v roku 1927 bola evidentne v etape pomalého zanikania, voliči inklinovali k srbským stranám, od ktorých očakávali riešenia sociálnych a iných problémov. Predseda Ľudovít Mičátek prišiel s návrhom, aby sa politická strana transformovala na národnokultúrnu reprezentantku všetkých Slovákov ktorejkoľvek politickej príslušnosti alebo sympatizantov rôznych strán, čo však nebolo prijaté. Ferdo Klátik nato reagoval nasledovne: „Či je vôbec potrebná zvláštna politická organizácia slovenská? Odpovedať je vskutku ťažko, menovite tým, ktorí boli jej oduševnenými prívržencami. Umele udržiavať nejakú organizáciu sa nedá. Organizácia každá musí byť živým organizmom. Náš ľud nepreukázal dosiaľ nejaký veľký záujem pre Stranu, to znamená, že ľud nenachádza v nej dostatočnú záruku pre splnenie nielen jeho slovenských potrieb, ale i jeho potrieb ako občana a človeka“ (Klátik, 1927, s. 163).

Zrejme najvýznamnejšou udalosťou v kultúrnych dejinách juhoslovanských Slovákov bolo založenie Matice slovenskej v Južoslávii na národných slávnostiach 14. – 15. augusta 1932. Andrej Vrbacký k tomu napísal, že založeniu Matice slovenskej v Južoslávii došlo na základe testamentu Samue-

la Baláža, ktorý na tento cieľ venoval sumu, ktorá predstavovala vyše 50 000 dinárov. Zakladanie Matice malo v radoch slovenskej menšiny v Južoslávii ohromný ohlas. Ešte pred založením Matice prihlásilo sa vyše 500 členov, z ktorých 130 zakladajúcich s príspevkom 1000 dinárov. Na zakladajúcom valnom zhromaždení boli prítomní delegáti Matice srbskej, Matice slovenskej zo Slovenska, ministerstva školstva z Belehradu atď. Za čestného predsedu Matice bol zvolený Ján Kvačala, profesor z Bratislavy, petrovský rodák, a za výkonného predsedu Ján Bulík, advokát v Novom Sade. Hlavným tajomníkom sa stal Michal Topoľský. Kultúrna a národná činnosť Matice sa mala uskutočňovať v siedmich odboroch (Vrbacký, 1932, s. 215). V nasledujúcom roku mala Matica už vyše 20 miestnych odborov, pričom významnú rolu zohrali učitelia v jednotlivých slovenských lokalitách (*Čechoslovák*, 1933, s. 53). Kvôli akčnejšiemu pôsobeniu začala Matica od roku 1932 organizovať Matičné dni (po prvý raz v Hložanoch). Išlo predovšetkým o vzbudenie záujmu širšej krajskej verejnosti (*Krajan*, 1934, s. 7).

Hoci vojvodinskí Slováci vstúpili do juhoslovanského štátu s vlastnou politickou stranou, ukázalo sa však, že v nastavenom politickom systéme jej pôsobenie nebolo efektívne a napokon po niekoľkých rokoch viac-menej pasívneho vývoja ukončila svoju činnosť. Naopak mimoriadny význam malo zorganizovanie národnokultúrnej inštitúcie, plniacej viacerých funkcií v živote slovenských spoločností.

Rozpad Československej republiky v kontexte Mníchovskej dohody a nátlaku nacistického Nemecka ovplyvnil výrazné posilnenie spolupráce juhoslovanských Slovákov a Čechov. Mnohí Slováci (ako upozornil O. Druga) začali dokonca viac

zdôrazňovať svoju československú orientáciu. Na schôdzi Výkonného výboru Československého zväzu 22. apríla 1939 Slováci manifestovali česko-slovenskú jednotu a skutočnosť, že zväz ostáva ich spoločnou organizačnou platformou (Druga, 2021, s. 94-95). V Belehrade pôsobila frakcia Milana Hodžu československého zahraničného odboja aj cez osobu advokáta Jána Bulíka (prevoz vojakov a iných osôb na Západ, spravodajská činnosť). Evanjelický kňaz Pavel Šulan organizoval peňažné zbierky v prospech odboja. Vojvodinskí Slováci, Pavel Šulan (ako vojenský duchovný) a Dušan Čaplovič sa po úteku z Juhoslávie stali vojakmi čs. zahraničného vojska na Blízkom východe. Obaja prežili bitku o líbyjské mesto Tobruk v roku 1941, obklúčené Afrikakorpsom (Druga, 2021, s. 215, 246).

Záver

Analýza srbsko-slovenských vzťahov v kontexte života slovenskej menšiny v juhoslovanskom štáte v medzivojnovom období poukazuje na komplexnosť a viacvrstvosť tohto historického procesu. Vznik spoločného juhoslovanského štátu po prvej svetovej vojne vytvoril nové politické, spoločenské i kultúrne rámce, v ktorých sa slovenská menšina musela nanovo definovať – a to nielen vo vzťahu k väčšinovému obyvateľstvu, ale aj vo vzťahu k materskému národu a novovzniknutému Československu. Slovenská komunita na území Vojvodiny a ďalších častí kráľovstva si dokázala udržať výraznú mieru kultúrnej a jazykovej identity, a to predovšetkým prostredníctvom školstva, cirkevných inštitúcií, spolkového života a tlače. Tieto inštitucionálne opory zohrali zásadnú úlohu

pri zachovaní kontinuity národného vedomia a prispeli k stabilizácii menšinovej komunity v období politických zmien a centralizačných tendencií štátu. Zároveň však nemožno prehliadnúť, že miera autonómie a podpory bola podmienená širšími politickými okolnosťami, najmä vnútropolitickým vývojom juhoslovanského štátu a jeho národnostnou politikou.

Vzťahy medzi juhoslovanským štátom a Československom mali významný vplyv na postavenie slovenskej menšiny. Diplomatické kontakty, kultúrna výmena a podpora školských a kultúrnych aktivít vytvárali most medzi materskou krajinou a komunitou v zahraničí. Tieto väzby posilňovali národné povedomie Slovákov v Juhoslávii, no zároveň ich situovali do špecifickej pozície medzi lojalitou k štátu, ktorého boli občanmi, a kultúrno-emocionálnou väzbou na historickú vlasť.

Medzivojnové obdobie možno preto charakterizovať po prekonaní určitej krízy srbsko-slovenských vzťahov v prvej polovici 20. rokov ako etapu relatívnej konsolidácie a inštitucionalizácie slovenského menšinového života, avšak v podmienkach premenlivej politickej reality. Slovenská menšina sa v tomto období profilovala ako aktívny a organizovaný prvok spoločnosti, ktorý dokázal artikulovať svoje záujmy a adaptovať sa na meniace sa štátoprávne pomery. Výskum srbsko-slovenských vzťahov v sledovanom období tak potvrdzuje, že menšinové komunity neboli pasívnymi objektmi dejín, ale aktívnymi činiteľmi formujúcimi kultúrny a spoločenský priestor strednej a juhovýchodnej Európy. Skúmanie ich postavenia prispieva k hlbšiemu pochopeniu medzivojnových národnostných politík, ako aj k reflexii súčasných otázok identity, plurality a medzikultúrneho dialógu.

Literatúra

- Auerhan, J. (1924, January). *Several notes about the current state and needs of the Czechoslovak minority in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes*. *Naše zahraničí*, IV (4), pp. 148-154. [In Slovak]
- Benková, V. (2009). *Encounter with the past*. Bački Petrovac: VB. [In Serbian]
- Boldocký, S. et al. (1995). *Petrovac 1745-1995*. Bački Petrovac: Skupština opštine Bački Petrovac. [In Serbian]
- Čechoslovák (1933, February 15)., The year of 1932 in the life of Yugoslav Slovaks, XIII (2), pp. 53-54. [In Slovak]
- Druga, O. (2021). *Resistance activities of Vojvodina Slovaks in the period 1938-1941*. Bački Petrovac - Novi Sad: Slovački izdavački centar - Zavod za kulturu vojvođanskih Slovaka. [In Slovak]
- Fábry, B. (1919, May 18). The question of Slovak settlement in Yugoslavia. *Národné noviny*, L (114), pp. 4-5. [In Slovak]
- Grúnik, I. (1925, March). The position of Slovaks in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (Essay on their relationship to the state). *Naše zahraničí*, VI (1), pp. 119-123. [In Slovak]
- Gubová Červená, G. (2015). *Slovaks in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1918-1929*. Bački Petrovac - Novi Sad: Slovački izdavački centar - Zavod za kulturu vojvođanskih Slovaka. [In Serbian]
- Hříbek, J. (1931, March). Description of some Czechoslovak settlements in Yugoslavia. *Naše zahraničí*, XII (1), pp. 68-76. [In Slovak]
- Klátik, F. (1925, March). A Mixture of Ideas. *Naše zahraničí*, VI (1), pp. 10-13. [In Slovak]
- Klátik, F. (1927, December). Political relations among Slovaks in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. *Naše zahraničí*, VIII (4), pp. 161-164. [In Slovak]
- Krajan* (1934, March 1). Days of Matica slovenská in Yugoslavia, III (4), pp. 6-7. [In Slovak]
- Krajan* (1938, December 1). Slovaks abroad about Slovak autonomy, VII (22-23), pp. 7-8. [In Slovak]
- Leitmann, S. (1923, November). Our minorities in Yugoslavia. *Naše zahraničí*, III (3), pp. 125-127. [In Slovak]
- Leitmann, S. (1925, March). Slovaks in Kosovo. *Naše zahraničí*, VI (1), pp. 12-15. [In Slovak]
- Lilge, K. (1928, March). Slovak people's schools in Yugoslavia. *Naše zahraničí*, IX (1), pp. 8-10. [In Slovak]
- Národné noviny* (1919). How the Lowland Slovaks celebrated October 28th in Novi Sad (Bačka). L (268), November 22. 1919, p. 3.
- Národné noviny* (1919, November 22). Reorganization (reestablishment) of the Slovak National Party in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (in Yugoslavia), L (268), 3. [In Slovak]
- Naše zahraničí* (1922, April). From the economic life of Yugoslav Slovaks, III (1), pp. 11-15. [In Slovak]
- Naše zahraničí* (1922, November). New attack on Slovak school, III (3), pp. 128-132. [In Slovak]
- Naše zahraničí* (1922, November)., Memorandum of the Slovaks in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, III (3), pp. 137-139. [In Slovak]
- Naše zahraničí* (1922, October). School requirements of Czechoslovaks, III (3), pp. 130-132. [In Slovak]

- Naše zahraničí* (1923, April). From the life of Czechoslovaks in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, IV (1), pp. 3-6.
- Naše zahraničí* (1924, October). On the relationship between Serbs and Slovaks, IV (3), pp. 153-154. [In Slovak]
- Naše zahraničí* (1925, January). A significant visit to Petrovac, V (4), pp. 201. [In Slovak]
- Naše zahraničí* (1925, March). Slovaks' electoral agreement in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes with the Serbian National Radical Party, VI (1), pp. 56-57. [In Slovak]
- Ormis, J. V. (1935). *Cultural efforts of Slovaks in Yugoslavia*. Bački Petrovac: Izdavački centar [In Serbian]
- Pelikán, J. et al. (1998). *History of Serbia*. Praha: Nakl. Lidové noviny. [In Slovak]
- Sirácky, A. (1923, April). Slovaks in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. *Naše zahraničí*, IV (1), pp. 1-4. [In Slovak]
- Sirácky, A. (1924, March). Glossary of contemporary life of Slovaks in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. *Naše zahraničí*, V (1), pp. 6-8. [In Slovak]
- Sirácky, A. (1927, June). Contribution to the "Ethnographic Census of Czechoslovak Minorities" in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. *Naše zahraničí*, VIII (2), pp. 48-52. [In Slovak]
- 80 | Sirácky, J. et al. (1980). *Slovaks in the world 1*. Martin: Matica slovenská. [In Slovak]
- Slovenský týždenník* (1925, January 1). Pact of Yugoslav Slovaks with the Radical Party, VIII (6), pp. 1-2. [In Slovak]
- Stráž na Sione* (1919, October). Boljevice, XXVII (9-10), pp. 22-24. [In Slovak]
- Szeberényi, L. Ž. (1934, June). Koloman Kiss (1859-1934). *Evanjelický hlásnik*, IV (6), pp. 17-18. [In Slovak]
- Vrbacký, A. (1932, September 15). From Slovak national life in Yugoslavia. *Čechoslovák*, XII (7), pp. 214-216. [In Slovak]
- Zgúth, L. (1924, June). On the relationship between Serbs and Slovaks in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. *Naše zahraničí*, V (3), pp. 148-155. [In Slovak]
- Zgúth, L. (1927, June). To what extent did the Yugoslav Slovaks retain their mother tongue?. *Naše zahraničí*, VIII (2), pp. 58-60. [In Slovak]
- Zgúth, L. (1927, March). On the regulation of church relations of the Evangelical Church in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. *Naše zahraničí*, VIII (1), pp. 2-6. [In Slovak]